

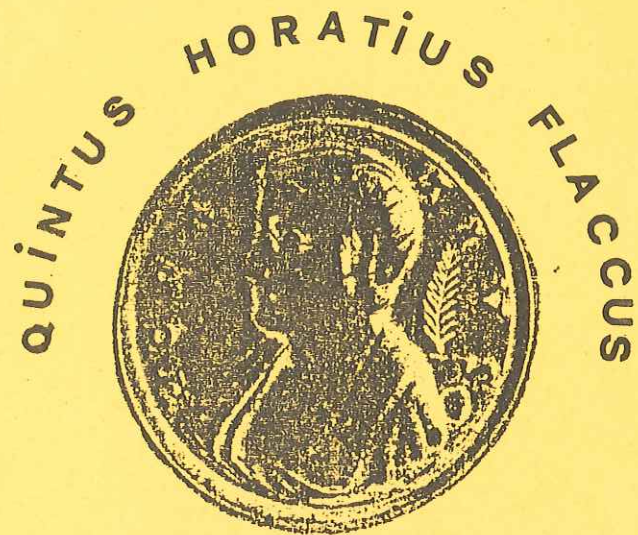
JON GOTZON ETXEBARRIA

Barriro esi daigun ludijaren gerrija,
Ez bitsez, ez indarrez, gogayakaz baño.
Itxaruak berua euzkotarren ontzija
Goguak nausi diran argitasun goiraño.

(Lauaxeta, "BIDE BARRIJAK", Itxasora;
136. orrialdea.-Bilbo, 1931)

Λόγος δυνάστης μέγας ἐστίν
(Gorgias, "Helena" 8-9)

6

O L E R K I A K

εἰς τὴν ἐλευθερίαν
τῆς πατρίδος

JON GOTZON ETXEARRIA

QUINTUS

HORATIUS FLACCUS

olerkiak

εις τήν ἐλευθερίαν

τῆς πατρίδος
liburu-sorta

Gernika

© Jon Gotzon Etxebarria

Legezko Gordailua: BI-1664-88

I. S. B. N. : 84-404-2971-1

LANKOPI-Colón de Larreategi, 16-BILBO

OHARRA

Nor eta nolako olerkaria zen Horatius Zaitegi-k poliki azaltzen du bere GOLDAKETAN liburuaren oharkizunean, Orati-ren olerki-itzulpenaren aurretik ("Goldaketan", Mexiko; Pizkunde, Euskal Argitaratzailea, 1946). Horixe damaizut nik ere sarrera moduan.

Zaitegi-k "iruzpalau" dio euskaraztu dituela; eta sei dira guztiz. Eurotarik bat "O navis referent" hasten dena neronek ere itzuli nuen behinola eta aldera dezazun, azkenean, Zaitegi-ren itzulpena ere ipini dizut.

"Lauaxeta"-ren "Neguko Gaba"-k lehenengo bi ahapaldietan omen du antza; batez ere dio Zaitegi-k eta, egia esan, hori baino askoz ere handiagoa da bion arteko antza. Horregatik Lauaxetarena osorik aldatu eta lerroz lerro Orati-renarekin alderatuko dugu (EXCERPTA; 5. Gehigarria)

Aspaldi dela, Aita Santi Onaindia-k "Egan"-en eman zion hasiera Orati-ren oden itzulpenari. Ordutik hona denak a maitu ditu eta oraintxe omen dihardu prestatze-lanetan, olerkien bost liburuak argitaratzeko.

Tamalez, aspaldion klasikoen lan ugari argitaratu da gure artean, baina egileen hizkuntza originalarik gabe. Ene ustez, Grezi-Errromatarrenak behintzat, grekoz eta latinez ere eman beharko lirerateke, batez ere autoritate gisa aipatzekoak direnak.

Itzultzaileak

ORATI ENE BEGIETAN

Erroma iria eraiki ondorengo 689'garren urtean yayo zan. Beraz, Iesukisto yayo aurreko 65'garren urtean. Zortzigarren urtean il zan. Benusitarra' zenun yayotzez; erromarra bizitzez. Soñez, txikar eta gizen xamarra. Gogo-biotzez alai. Asarre ezreza. Aren burua orrela azaltzen dute beraren olerkiak.

Orati'ren olerkiak irakurtzean, gogoia nare, soña osasunez, biotza kezka gabe ta urdaila erdi beterik zitula dirudi. Geiegikeri guziak iñausi zitun. Erdi-unean lotu zan. Aberaski geiegi edo urriegi izatea ere ez zitzaion atsegin.

Izan dan lirikurik aipatuenetakoa duzu. Aren gogoia, ota abar igarra su-nai baño olerki zaleagoa zenun.

Idaztankera zaintsu, landu ta yasoa du. Kemen eta irardausi oneko olerkaria duzu. Berak bezin labur eta indarrez bere asmoak adierazi ditun olerkaririk oraindiño ez da izan. Dirudinez, izenondo bete, egoki

ta tinkoa erabiltzeko uzi aundia zizun. Alare, girgi-lleririk ez zun nai. Belaxka ta urrixa ez zan, gizaki ta orotsa baizik. Ikasteak ez zion biotza legortu. Aren olerkien ezo mardulak ozkamin egiten digu. Bulkoz yori da, ordea.

Gañera, aren olerkietan itz-neurtu baldan, zabar eta baldarrik ez duzu nabaituko. Itz-neurtu biribillez ahapaldi ozenak idatzi zitun, Elade'tik Erroma'ko zelaletara ahapaldi berriak ekarki. Zatarri edo rripiorik inoiz ez zun idatzi. Neurtizkera erabiltzen ere ederraren sena zizun, oso ao goxo izaki.

Orati'ren olerkiak geienez agitz laburrak dira. Olerkari danaren biotzondoa bospasei ahapaldietan ustu baiditeke. "Orixe" izpidean dago. Euskel-olerkiak sarritxo luzegiak dituzu.

Orain, ordea, Erroma'ko beste olerkari bikañen buruz, bekaldeu nai dizut.

Obidi'ren olerkiak, eskuarki, gurpillen negarra bezin ots bakarrak dituzu, edo, zoi tartean txir-txirka ari dan kilkerra bezin mintzo-bakarra du.

Orati, berriz, batean bere adiskideekin izandako yai-edateaz alaitzen da; bestean, gaztedia gudazale egin nai du; urrengoan, olerkari bide zuzen eta arteza erakusten die; beste batean, bere erkide ezagunei parre zantzo ta purrustadaka eztena sartu oi die.

Gizon zimelak beren naigabeak yaurtitzen ditute aren olerkiak irakurrita; gaztien buru-biotzak alaitzen ditu

aren olerkietan aruntz-onuntz dabillan zaragiko ardoak.

Noizpenka, an doa egazka mendirik mendi, arrano ortizalearen antzera; gero, berriz, lore txuri gorri urdiñen kukulu garbian poliki ta maitiro sartzen da, erle langille irudi, lorearen baitan ezti-gaia biotzez biltzera.

Euskel-elertian Orati'ren aztarnarik ba-ote? Bai, noski. Orainaldi ontako olerkietan aren onatza oar dezakezu, Alegia, "Orixe" k "Beatus ille" euskera-tzean antze lan ikusgarria egin zizun. Aren zaiña ta muiña ederki alda zitun. Orren mardul izkera gutxi itzuli dutelakoan nagokizu. Ain zuzen ere, Ormaetxea yaunaren elerti-azatza adoia artuarena duzu.

Areago oraindik. Ez zaite arritu. "Lauaxeta" orrazi-zalearen zenbait olerkik ere Orati'ren yarioa dute. Antxiñako ta oraingo ainitz olerki irakurri baiditu Urkiaga aipagarriak. Beraz, "Neguko gaba" irakurtzean bederen, "Non vides ut alta stet nive Soracte" gogoratzen zait: batez ere lenbiziko bi ahapaldietan.

Lizardi bikañaren idaztankera bete ta laburrak ezarian Orati'rena burura dakarkit: beste irizle batzuk ere onelatsu uste dute.

Orati'ren iruzpalau olerki erakusburuz aldatu dizkitut. Biziki usutuz doazin euskel-olerkari bide eskeintzen dizkiet.

HORATIUS-en LANAK

Olerki-liburuak

1
2
3
4
5

odak

epodoak

Carmen Soeculare

Satiren liburuak

1
2

Eskutitzen
liburuak

1 (XX gutun)

2 (II gutun eta ondoren "Ad Pison-
es" ospetsua.)

Azkenengo hau mundu guztian eta aldi guztietan Arte Poetika bikaintzat hartua izan dena.

OLERKIAK

AD LYRAM.

Poscimus, si quid vacui sub umbrâ
Lusimus tecum, quod et hunc in annum
Vivat et plures, age, dic Latinum,
Barbite, carmen,

Lesbio primùm modulate civi; 5
Qui ferox bello, tamen inter arma,
Sive jactatam religarat udo
Litore navim;

Liberum, et Musas, Veneremque, et illi 10
Semper hærentem puerum canebat,
Et Lycum, nigris oculis nigroque
Crine decorum.

O decus Phœbi, et dapibus supremi 15
Grata testudo Jovis; ò laborum
Dulce lenimen, mihi cumque salve
Ritè vocanti.

LIRARI(I, 32)

Eske datorkidaz:Itzalpean,astiz,
ezer onik ondu banuen,jo beza
nire arrabitak orain eta geroko
urteetan dirauken latinez neurtitza.

Lehenen,gozoki,Lesbiar harentzat:
gudari bulartsu,gudaketan ontzi
astindua itsas-ertz hezean lotuz
gero hauxe zuen abestitzat euki:

Liber,Musak,Benus eta hari beti
zerraion umea;baita Liko ere
abestuten zuen,begi beltzez eta
adats beltzaranez ederra,halere!

Phebo-n edergarri ta oturuntzetan
Jupiter handian dortoka atsegin;
nekeen aringarri gozoa,zatozkit,
dei eginez gero egikeretan duin!

Hemengo testoan POSCIMUS badakar ere, gurago izan dugu POSCIMUR ("Les Carmina d'Horace", Classiques Roma, Librairie Hachette, 1962) darrerren argitalpena. Eta horren arauera egin dago itzulpena.

(6):(sive)inter arma.

(10):Cupido.

(14):Merkuri-k asmatu omen zuen lehenengo lira, dortoka baten eskolaz.

AD AGRIPPAM.

Scriberis Vario fortis, et hostium
 Victor, Mæonii carminis alite,
 Quam rem cumque ferox, navibus aut equis,
 Miles, te duce, gesserit.

Nos, Agrippa, neque hæc dicere, nec gravem 5
 Pelidæ stomachum, cedere nescii,
 Nec cursus duplicis per mare Ulyssæi,
 Nec sævam Pelopis domum

Conamur, tenues grandia: dum pudor,
 Imbellisque lyræ Musa potens vetat 10
 Laudes egregii Cæsaris et tuas
 Culpâ deterere ingeni.

AGRIPA-ri(I-6)

Bari-k, Meoni-ko neurtitzen kisneak,
 hauxe idatziko du zerorri buruz:
 etsaien garaile kementsua, ontziz
 zein zaldiz gudari latzek, zuk aginduz,
 jarduten zutela. Ni, Agripa hori,
 gauzok azaltzeko ta Pelear haren
 urdail astuna nor ez naiz, jo eiteko,
 eta ez noa zer handirik esaten:

Ulişes antzetsu ha nola zihoan
 itsasoan, ezta Pelope-n etxeko
 bizimodu latza ere. Ta gainera
 arnasa handirik ere ez dut hortako.

-----
 (10): potens+genit. = -an agintzen due-
 na.

Quis Martem tunicâ tectum adamantinâ
 Dignè scripserit, aut pulvere Troico
 Nigrum Merionem, aut ope Palladis 15
 Tydiden superis parem?

Nos convivâ, nos praelia virginum,
 Sectis in juvenes unguibus acrium,
 Cantamus vacui, sive quid urinur,
 Non præter solitum leves.

Erabeak eta nire lira makal
 honen Musa onak ez dute gura, antza,
 asmamenik ezaz ilundu dezadan
 Kaisar handiaren ta zure goraltza.

Nork azaldu behar lez harribitxizko
 soingainekoz doan Marte, Troiar hautsez
 beltza den Menion ta Tidis, jainkoen
 mailakoa duzu ta, Palas-en antzéz?

Nik neuk oturuntzak eta neskatila
 minberak, hatzazal zorrozdunak, dodaz
 abesgai, gazteekin borrokan direnak,
 lasai edo, ohi lez, maitemin arinaz.

-----
 (13): sectis unguibus (hatzazalak eba-
 kita) = borroka hain gogorra ez
 dela.

IN MÆVIUM.

Malâ soluta navis exit alite,
 Ferens olentem Mævium:
 Ut horridis utrumque verberes latus,
 Auster, memento fluctibus.
 Niger rudentes Eurus, inverso mari,   5
 Fractosque remos differat.
 Insurgat Aquilo, quantus altis montibus
 Frangit trementes ilices.
 Nec sidus atrâ nocte amicum appareat,
 Quâ tristis Orion cadit: 10
 Quietiore nec feratur æquore,
 Quàm Graia victorum manus;
 Cum Pallas usto vertit iram ab Ilio
 In impiam Ajacis ratem.
 O quantus instat navitis sudor tuis,   15

MEBIO-ren AURKA(V-10)

Sokak askatu ta badoa arin
 ontzia, usaindun Mebi
 daroalarik. Hego-haizea,
 joizu gogor itsasontzi-
 alde bietan uhin bortitzez.
 Euro haize beltzak jaurti
 bitza itsaso haserrera arraun-
 puskak, loturak nahasi.
 Ipar-haizea sortu dadila,
 haritzak mendi goietan
 dardaraz hautsi daroatzana
 bezain gogor; gau beltzean
 ez bedi izar lagunik ager
 Orion, latz, sartuz doan
 aldetik; joan dadila itsasoz
 larri, Grekoen moduan:

Tibique pallor luteus,
 Et illa non virilis ejulatio,
 Preces et aversum ad Jovem,
 Ionius udo cum remugiens sinus
 Noto carinam ruperit!
 Opima quòd si præda curvo litore
 Porrecta mergos juveris,
 Libidinosus immolabitur caper,
 Et agna Tempestatibus

Halaxe joan ziren galdurik,
 Palas-ek, Troia erreta,
 Ayax-en ontzi gaiztoaren gain
 bere sumina igorrita.
 Lanak izan dituzu itsasoz!
 Heriotzaren ikara,
 gizonarena ez den ai baten,
 Jupiter mindua arrenka!
 Hego-haizeak sortu ekaitzan
 Joni golkoak amorrus
 darantzunean, ontzia zati
 eginda, xilinei, erruz,
 ondakin gozo gerta bazindez,
 berton eskainiko doguz
 aker lizuna ta ardi emea
 Ekaitzen jainkoei buruz.

HORATIUS-en IZENA
EUSKAL ITZULPENETAN

HORATIUS.....	X.Kintana eta beste (Hiztegia 2000)
HORATIO.....	X.Kintana (ibidem) Axular (GERO, II.kap.)
ORATI.....	Orixe ("Beatus ille") Zaitegi (GOLDAKETAN, Mexiko, 1946) Amezaga, B. ("Hamlet", Ekin, Buenos Aires, 1952) Larrakoetxea, B. ("Ham- let"; Kardaberaz Baz.) Onaindia, S. (EGAN al- dizkarian ORATI, nahiz Irigarai-k edo Hora- ti ipini)
ORATIO.....	S.Garriga ("Ad Pisones", BIAEV, 1961-2)

LYDIA.

Me torret face mutua
 Thurini Calais filius Orniti,
 Pro quo bis patiar mori, 15
 Si parcent puero fata superstiti.

HORATIUS.

Quid, si prisca redit Venus,
 Diductosque jugo cogit aëneo?
 Si flava excutitur Chloe,
 Rejectæque patet janua Lydiæ? 20

LYDIA.

Quamquam sidere pulchrior
 Ille est, tu levior cortice, et improbo
 Iracundior Adriâ,
 Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

Arpegiak batuz Turi-ko Kalais-ek,
 Orniti-n semeak, berotzen nau. Bitan
 hiltzeko prest nago haugatik, utziko
 balit zori onak haurra bizi hontan.

Lehenago Maitea atzera baletor,
 zer, aldenduok bat egiten baditu?
 Zer, Kloes saminez bidali ta atea
 ahantzi Lidi-ntzat zabaltzen badugu?

Artizarra baino ederrago hura.
 Zeu, berriz, txorkoa baino arinago,
 Adri itsaso latza bezain haserrekor.
 Zurekin poz bizi-hiltzeko prest nago.

Quid sit futurum cras, fuge quærere; et
 Quem fors dierum cumque dabit, lucro

Appone: nec dulces amores 15

Sperne puer, neque tu choreas,

Donec virenti canities abest

Morosa. Nunc et campus, et aræ,

Lenesque sub noctem susurri

Compositâ repetantur horâ. 20

Nunc et latentis proditor intimo

Gratus puellæ risus ab angulo,

Pignusque dereptum lacertis,

Aut digito malè pertinaci.

ezta dantzari-taldea ere,
 sendo bazara, ile urdinak
 urrun-luzakor dauzkazu eta.

Betoz Marte eta laster-zelaiak!

Gaez susmurru bigunak bebilz
 une egokian; neska isilaren
 barre-algara gozoa betor
 barru-aldetik bera salatzen.

Izan dezagun orain atsegin
 betea, edo besoetatik
 edo hain ondo gogor egiten
 ez dakiten hatz horietatik.

-----
 (2): Soracte, Erromatik 27 milatara
 dagoen mendia, 700 metrotakoa,
 ifarralderantz.

(8): diota, heldu leku edo belarri bi
 ko òntzia; grekotik: δύο+οὐς, ὅτος

(18): Campus, Marte-rena.

AD REMPUBLICAM.

O navis, referent in mare te novi
 Fluctus! O! quid agis? fortiter occupa
 Portum. Nonne vides ut
 Nudum remigio latus,

Et malus celeri saucius Africo,   5
 Antennæque gemant? ac sine funibus
 Vix durare carinæ
 Possint imperiosius

Æquor? Non tibi sunt integra lintea;
 Non Di, quos iterum pressa voces malo.   10
 Quamvis Pontica pinus,
 Silvæ filia nobilis,

Jactes et genus et nomen inutile:
 Nil pictis timidus navita puppibus
 Fldit: tu, nisi ventis   15
 Debes ludibrium, cave.

ERREPUBLIAKRI(I-14)

Ene itsasontzi,uhinek berriz
 zeu aterako ote itsasora?
 Zer ari zara?Bihurtu zaitez
 zuzen-zuzenki portu-aldera.

Ez duzu ikusten?Alboak arraun
 gabe,tantaiak aprikar haize
 azkarrak hautsi,hariak kirrink,
 olak uretan lokarri gabe!

Oihalik ez duzu osorik,
 ezta jainkoak ere,ekaizpean
 berriz deitzeko.Alperrik Ponto-
 lerrondo,baso handikoa izan.

-----
 (11):Ponto "Euxino-ko basoetatik ate-
 ratzen ziren pinu ederrak ontzi
 gintzarako.

Nuper sollicitum quæ mihi tædium ,
 Nunc desiderium, curaque non levis,
 Interfusa nitentes
 Vites æquora Cycladas.

20

Jatorri ta izen handia euki
 arren, itsastar horrek, beldurrez,
 ontzi atzeko margokietaz
 uste handirik erabili ez!

Haizeen jostailu bihurtu nahi
 ezik, arduraz ibil beharko.
 Oraintsu arte aski artega,
 orain lehia ta ardura izango.

Ene itsasontzi, hauxe daskatsut:
 ez dezazula Kiklada izaro
 distiratsuak inguratuten
 dituen kresal hori igaro.

GOLDAKETAN

ATZERRI, EUSKELERRI.

"Pizkunde"
Euskal-Argitaratzalea.

O NAVIS REFERENT...

Ene ontzi ori! Berriz itxasorantz
eramango auté olatu berriak.

Ene! Zertan ari aiz ba?

Ditxoari gogor eutsil.

Ara! arraun-uts eta ego-aize beltzak
ausi-endaitza duk! Ardatz-negarra ez
dantzuk ala? Lokarrike
nola yasan erauntsia?

Zapi osorik ez, ekaitzak berriro
atxikitzean, ots citeko Yainkoik ez.

Alperrik goietsiko duk
eure izen aipatua.

Naiz izan ler-zurez baso ospetsu seme,
txopa irudietan bidazti beldurtik
ez ditxaro. Begira! aizeen
parregarri nai ez baduk.

Len oñaze samin, orain kezka larri
zaikidan orrek! Or-emenka ugartez
yositako Zikladaen
itxasotik iges egik.

(Zaitegi-k itzulia; GOLDAKETAN 210.

orrialdean)

AD MELPOMENEN.

Exegi monumentum ære perennius,
 Regalique situ pyramidum altius,
 Quod non imber edax, non Aquilo impotens
 Possit diruere, aut innumerabilis
 Annorum series et fuga temporum. 5
 Non omnis moriar; multaque pars mei
 Vitabit Libitinam. Usque ego postera
 Crescam laude recens, dum Capitolium
 Scandet cum tacita virgine pontifex.
 Dicar quâ violens obstrepit Aufidus, 10

MELPOMEN-i(III-30)

Oroitarrri bat dut eraikia,
 brontzea baino iraunkorrago
 ta erregeen etxe-orube,
 piramideak, baino gorago.
 Euri gogorrak, haize makalak
 ez dute jango, ezta urteen
 iladek ere; ez aldien urrats
 lasterrak ere. Ez naiz den hau hilen.
 Nire zati on bat bai itzuri
 Libitina-ri. Orain naizena
 beti handituz etorriko da
 ondorengoen hitz-goralpena.
 Apaiz nausia neska isilaz
 Kapitoli-ra digon artean.
 Aufidus sendo ta zarataka
 igarotzen den lurraldeetan.

-----
 (7): Venus Libitina, hiletan jainkosa.
 (10): Aufidus, Apulia-ko erreka.

Et quæ pauper aquæ Daunus agrestium
 Regnavit populorum , ex humili potens,
 Princeps Æolium carmen ad Italos
 Deduxisse modos. Sume superbiam
 Quæsitam meritis, et mihi Delphicâ
 Lauro cinge volens , Melpomene , comam.

15

Ta Dauno-k urik gabe herritar
 basatien gain agintza euki
 zuen lurralde haietan nitaz
 hauxe esango dute, ziurki:

Jatorriz apal zen harek, maisu
 handi eginik, Ital-erara
 egokitu ta aldatu zigun
 Eolia-ko olerki-era.

Jaso, Delphos-ko Melpomen horrek,
 hain merezita daukazun aintza
 ta ipin ezazu, gogara, nire
 adats inguru, zure ereinotza.

-----
 (11): Daunus, antxinako erregea.

(15): Delphica, hau da, Delphoskoa,
 olerkarien babesle zen Apo
 lo-rena.

(16): Melpomene, tragediaren eta
 olerki lirikoaren Musa.

LEKU-PERTSONEN

<u>izenak</u>	<u>orrialdeak</u>
Aeolius.....	38
Agrippa.....	14
Aufidus.....	38
Ajax.....	18
Capitolium.....	38
Cyclades.....	34
Calais.....	26
Caesar.....	14
Chloe.....	24-26
Daunus.....	40
Delphos.....	40
Hadria.....	26
Ilium.....	18
Ionius.....	20
Jupiter.....	10-20

Lesbius.....	10
Liber.....	10
Libitina.....	38
Lycus.....	10
Lydia.....	24-26
Mars.....	16
Maeonius.....	14
Maevius.....	18
Melpomene.....	40
Merion.....	16
Orion.....	18
Ornytus.....	26
Pallas.....	16-18
Pelida.....	14
Pelops.....	14
Phoebus.....	10

Pontus.....32
Sabina.....28
Soracte.....28
Thaliarchus.....28
Thurinus.....26
Tydis.....16
Ulixes.....14
Varius.....14
Venus.....26
